

De Ydby-folks problemer 1778

Af E. BODDUM, Jeppe Aakjærvej 8, Randers

I en pakke amtsarkivalier i Landsarkivet i Viborg opbevares de årlige indberetninger til amtet om sædegårde og strøgods. De er alle korte og knappe og uden uforholdsværdig vidtløftighed - med undtagelse af en enkelt. Det er den fra Ydby sogn 1778. Den er faktisk blevet en smule vidtløftig, for ud over at opremse de forskellige ejendomme med ejere og brugere, hartkorn og landgilde, som det forlanges i forordningen af 11. december 1688, så gøres der uendelig meget ud at beskrive brugenes dårlige tilstand, hvilket vel så forårsager, at en del selvejere også er kommet med, især når det samtidig kunne anføres, at de havde en del gæld. Og på en hel ekstra folieside munder indberetningen så ud i en slags bønsskrift til kongen med forventet formidling hos amtmanden.

Det er en lang beskrivelse af "elendigheden" i Ydby sogn. Man ønsker næsten alle ikraftværende begrænsninger og forordninger lempet for Ydbys vedkommende, og det er her vidtløftigheden på det landbrugsfaglige synes at tage overhånd. Eller skal vi blot kalde det at søge nye veje. I hvert fald mener man, at det korn, man alligevel fodrer eller feder svinene med, udmærket først kan bruges til at brænde brændevin af. Forfatteren af indberetningen er af den interessante opfattelse, at kornet efter gæringsprocesserne er af næsten lige så stor foderværdi, som forinden, så hvorfor ikke ophæve dette skrækkelige forbud mod brændevins brænden på landet bare et par gange om året - for Ydbys vedkommende

"Dette, at såsom folk kand i visse Sygdoms Tilfælde og Omstændigheder og ved adskillige lejligheder aldeles ikke gandske undvære Dansk Brændevin, og vi har over 4re Mil til nærmeste Kiøbstad; så falder det særdeles Bekostelig for os derfra at få det Brændevin, som vi behøve til fornøden Brug, ikke at melde om, at når Brændevins Brænden aldeles er afskaffit på Landet, når nødvendig meget Korn forbruges til at fede svin med, som skal slagtes, der ellers kunne være brugt til Brænden og endda haft næsten den samme Nytte til at give bemeldte Creaturer som ellers".

Det omtalte forbud mod at lave brændevin af dansk korn på landet havde haft en omtumlet tilværelse. I det ene øjeblik var der forbud, i det næste var det lempet eller helt afskaffet for visse dele af riget, men i 1778 har det tilsyneladende været i kraft og altså generet de Ydbyfolk særdeles.

Læsere af årbogen her vil gennem tiderne have læst en del om, hvorledes brændevinsbrænden voldte myndighederne næsten uoverkommeligt besvær i årene fremover, så intet tyder på, at man tog det så højtideligt med at overholde forbudet.

Det er tilsyneladende Christen Knudsen i Dover Mølle, der formår fem andre gode mænd i Ydby til at bede amtmand og kongehus om så stor gunst, for ud for

indberetningens indførelse for gården Dover Mølle, hvorunder anføres som beboer Christen Knudsen, læser man ude i rubrikken om Rettigheder, Friheder og Byrder:

"Møllen er en Gods-Mølle af meget ringe Betydning formedelst den har mangel på Vand. Beboeren ejer 100 Tdr. Hart Korn; men Godset er af den Beskaffenhed, at en del deraf er som ei Kan(d) svare Skatterne og den største Del deraf i Restance med Landgilde til Husbonden, som end også må betale Ekstra-Skat for 11 fattige på bemeldte Gods, hvoraf endog forrentes 2000 Rigsdaler.

Dengang som nu. Man skal beklage sig i god tid. Christen Knudsen havde på det tidspunkt slået sig ned i Dover Mølle, som han en tid ejede foruden endnu en gård i Dover på 6 Tdr og 4 Skp. Hart Korn med 10 rigsdaler i Landgilde. Desuden havde Christen Knudsen i Ydby sogn Holmgård på 7 Tdr. og 1 Fjdk. samt 12 Rd. i Landgilde-afgift samt Højbjerg i Sinnerup 5-6-2-2 og 8 Rd. Ud for den sidste anføres: Beboeren Rester 2 Års Landgilde til Husbonden. Her udover ejer samme Christen Knudsen ca. 35 andre større og mindre gårde og huse fordelt over sognene i Vestervig og Bøvling amter, dog de fleste i Vestervig amt - det, der i dag benævnes som Christen Knudsens Gods - så er det nok velbegrundet, når indberetningens "bønsskrift" indledes med:

"Den allernådigst påbudte månedlige Extra-Skat, der alt mere og mere forringer Sognets Vilkår, udtærer deres Formuer, som hidtil har haft nogen, ja, så meget des hårdere trykke Beboerne, da de ikke alene må betale for dem selv og deres familie, men end og for deres Tjenestefolk, hvilke de ei kan fåe uden at indgåe at betale deres Extra-Skat, som da bliver en Forhøjelse af Lønningen og sætter både den ene og den anden ved samme i største Forlegenhed".

Ekstra-Skatten - den tids buket eller påskepakke - kunne jo nok udarte til noget økonomisk alvorligt for en arbejdsgiver på den tid, som det ovenfor beskrives, men der er nok ikke nogen grund til at have særlig ondt af Christen Knudsen. Da han døde pludseligt som 60-årig tre år senere, delte hans børn ca. 25 ejendomme mellem sig og lod Godset forsætte i nogen tid med yderligere ca. ti gårde og deres fæstere - alt så godt som gældsfrit.

Men derfor var Extra-Skatten, der var indført ved Rentekammerforordning af 23/9 1762, alligevel en tung byrde for mange. Den gik ud på, at hver eneste person i Danmark, der var fyldt 12 år, skulle erlægge 8 skilling pr. måned eller i alt 1 rigsdaler årligt. En forholdsvis stærk beskatning, når det sammenlignes med, hvad der - som ovenfor omtalt - blev betalt i leje (landgilde) af for eksempel gården Højbjerg i Sinnerup, nemlig 8 Rd. og det

vel at mærke uden hoved eller naturalydelser. Samme gårds handelsværdi blev fastsat otte år senere ved Christen Korsgaards - han havde arvet den med flere efter sin far Chr. Knudsen - og den blev da vurderet til 465 Rd. og 5 Mark. I 1778 kunne samme gård nok kun sættes til ca. 300 Rd., så alt taget i betragtning må det nok siges, at 1 Rd. i årlig skat af en 12-13 års purk, for eksempel en hjorddreng med omkring 2 Rd. i årlig gage, var stærke sager og en i flere måder anvendelig størrelse til sammenligning med nutiden! Og man må ikke glemme, at den besiddende del af landbobefolkningen, godsejere og selvejere med flere, jo her udover også skulle svare andre afgifter og skatter.

Men de Ydbyfolks plager var skam ikke slut hermed, for man skriver videre:

”Det forbud mod småe Studes og Kvægs Udførsel særdeles hindrer og standser Handelen med Fæe-Creaturer. Denne egn er - Gud være Lovet - velsignet med en god del Ungfæe og Stude, som også er det meste og næsten det eneste, hvorfra den største Del af Beboerne, som intet korn kan sælge, skulle have deres fornødne udgifter, men da samme er i så særdeles ringe pris, og det som værre er, der er ingen Aftræk herpå, det sætter Beboerne i største Mangel for Penge til Udgifterne, og desuden forårsager Kedsommelighed hos en Del til at opfede ung Kvæg, som ellers ske kunde”.

Forbudet mod udførsel af kreaturer er en følge af den i midten af 1700-tallet i Danmark omsiggribende alvorlige kvægepest. Det var en regulær pest, en blodsygdom, der ret omgående førte til, at kvæget døde i hobetal. Sygdommen må ikke forveksles med den nu kendte mund- og klovsyge. Fra Sortehavsegnene kom den til det sydlige Danmark og Sjælland og bredte sig i løbet af nogle år til Jylland, men standsede og kom så vidt vides aldrig rigtig til Sydthy og altså heller ikke til Ydby sogn. Det lyder derfor lidt mærkeligt, at der ikke skulle være priser og afsætning, når man tænker på den enorme udrensning, der må være sket i kvægbestanden i årene forud i det øvrige land. Men selvfølgelig, var man afskåret fra eksporten sønderud, var opdræt af stude nok ikke det, det senere blev til.

Og så slutter man af med - som det jo hørte sig til i enevældens Danmark - at falde lidt på knæ for amtmand og kongehus, idet man sammendrager ønskerne og skriver:

”Ville vores allernådigste Konge have den Nåde for os, at lette vore Byrder med allernådigst at ophæve den påbudne månedlige Extra-Skat; at tillade Bønder-Studes Udførsel imod en tålelig Erliggelse, og tilstæde os, som er så langt boende fra Kiøbstæderne, et par gange om Året at brænde Brændevin til fornøden Brug i vore Huuse, kunde derved især med de ovenmeldte tvende første poster, manges velfærd reddes fra Undergang, manges hårde Vilkår lindres, og alle Hjerter opfyldes med Glæde og Taknemmelighed mod Gud og Kongen. Gud bøje Kongens Hjerter dertil!!! Og er det hermed vores underdanige Bøn og Begiæring Deres Højvelbårenhed Hr. Conference Råd, Ridder og Amtmand HAUCH nådigst ville behage at forestille Hands Majestæt ovenmeldte vores tunge og trange Omstændigheder, og ved sådan Deres højformående Forestilling at understøtte vores Allerunderdanigste Ansøgning om Hands Majestæts Nåde imod os i ermeldte Tilfælde.

Ydby sogn den Ste Maj 1778.

På egen og øvrige anførte Sognets Beboeres Vegne underskriver underdanigst:

Christen Knudsen. / Kristen Lauridsen.

Anders Madsen. / Søren Sørensen.

Mads Pedersen. / Jens Pedersen.”

Om indberetningens klage eller bønsskrift nogen sinde nåede frem til Christian den Syvende eller Høegh-Guldberg vides ikke med sikkerhed, men det er lidet sandsynligt, idet journalerne vedrørende amtets korrespondance i tiden efter ovennævnte dato er behørigt eftersat uden resultat. Det vides derfor endnu ikke, om der blev indført specielle foranstaltninger for Ydby sogns vedkommende. Det gjorde der nu nok ikke, og de Ydbyfolk har nok klaret sig endda - det er de fortsat gode til.

Men amtmanden lagde indberetningen om Strøegodsets Omstændigheder i Ydby Sogn på sin plads i arkivpakken - og det var et held for os.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og Vester Hanherred 1986, side 66-70).